

קנין ז'
"בענוה"

פתח דבר:

סוגיא זו של ענוה היא רחבה וגדולה עד למאוד, וכבר נכתב הרבה בענין זה בספרים הקדושים, עיין שם. ובמאמר שלפנינו נעסוק בעיקר בשאלה מדוע ואיך מדת הענוה היא אחת מקניני התורה, ונחלק את הענין לכמה נושאים כדלהלן:

א. מהי הסיבה לכך שעל ידי שהאדם מתנהג בענוה זוכה הוא לקנות תורה, ולהיפך, מדוע מי שלא מתנהג עם ענוה התורה משתכחת ומתרחקת ממנו.

ב. מהו הגדר של מדת הענוה.

ג. באיזה אופן יש להשתמש בה, ובאיזה אופן נחוצה מדת הגאווה וכגון נגד הרשעים וכו'.

הטעם ש"ענוה" היא מקניני התורה

המהר"ל זצ"ל (בדרך החיים פ"ז מ"ז) כתב וז"ל:

"קנין השביעי: בענוה, ודבר זה כבר בארנו כמה פעמים כי הענוה היא סבה ראשונה לתורה, וכמו שהיה אצל משה שכל המעלות שהיו למשה לא היו סבה לתורתו רק הענוה.

קבל תורה דיליה

ואמרו בפרק האיש מקדש (קידושין דף מט:): "סימן לגסות הרוח עניות", ומפרש שם עניות של תורה, ומזה נלמד ההפך כי סימן לענוה היא התורה.

ובמסכת תענית (דף ז.) "ואמר רבי חנינא בר אידי: למה נמשלו דברי תורה למים, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה", ע"כ.

משה קיבל תורה מסיני או בסיני?

איתא במשנה בתחילת מסכת אבות (פ"א מ"א): "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה הם אמרו שלשה דברים: הווי מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה".

לכאורה יש לדקדק בלשון המשנה, שהיה יותר מדוקדק ונכון לכתוב "משה קיבל תורה בהר סיני" ומהו "מסיני", וכי הר סיני נתן את התורה?

והתשובה לכך מבוארת מדברי רבינו חיים מוולאז'ין זצ"ל בספרו רוח חיים, שהתנא בא לרמוז שמשה רבינו ע"ה קיבל את התורה בגלל מעלה שהיתה בו, והיא אותה מעלה אשר היתה בהר סיני, כלומר: כמו שהר סיני זכה שבו תינתן התורה בגלל היותו "עניו" מכל ההרים, כמו כן משה רבינו ע"ה זכה לקבל התורה מאת הקב"ה בגלל הענוה שהיתה בו. ולכן כתוב משה קיבל תורה מסיני, דהיינו מאותו טעם שבגללו בחר הקב"ה בהר סיני, הוא אותו טעם שעל ידו נבחר משה רבינו ע"ה לקבל את התורה, וזהו "ענוה".

הטעם שניתנה תורה על הר סיני

וראיתי בענין זה שמביאים קושיא בשם השפת אמת זצ"ל. לכאורה אם הקב"ה בחר בהר סיני בגלל הענוה, היה ראוי יותר לתת התורה בעמק, שהרי סוף כל סוף להר סיני יש גובה מסויים, והיה נכון לתת את התורה בעמק, כי העמק מבטא את הענוה בצורה ניכרת מהר סיני, בהיותו עמוק ונמוך יותר?

קנין ז' "בענוה" _____ קבג

ובאמת שראיתי שכתב בספר בני חיל, שלכן נהגו לעשות התיבה בבית הכנסת במקום נמוך מגובה רצפת בית הכנסת, וכן איתא בגמרא במסכת ברכות (דף י:): אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר: (תהלים קל, א) "ממעמקים קראתיך ה'". ולכן מוזכר בכמה מקומות הלשון שליח ציבור "יורד" לפני התיבה, וכל זה כי מקום נמוך מסמל ענוה.

ומכל זה נראה שהביטוי המושלם לענוה הוא מקום נמוך, ואם כן מתחזקת הקושיא של השפת אמת זצ"ל, מדוע לא ניתנה התורה בעמק? וכדי שנוכל לתרץ את קושית השפת אמת זצ"ל, עלינו להשכיל ולדעת מהי "ההגדרה" הנכונה של מדת הענוה.

מהי "ענוה"

המשגיח של ישיבת מיר הגאון רבי ירוחם זצ"ל היה אומר: "אוי לו למי שאינו יודע ומכיר את החסרונות שלו, אבל אוי ואבוי למי שאינו מכיר את המעלות שלו!", כי בעצם זה שאינו יודע ומכיר את המעלות שלו הוא יותר גרוע ממי שאינו יודע ומכיר את החסרונות שלו, כי המעלות שיש לאדם הם הכלים שבהם יכול ללחום נגד היצר הרע, ומי שאינו מכיר מעלותיו אף פעם לא יוכל ללחום נגד היצר משום שהוא מחשיב את עצמו לאפס, ואינו יודע כיצד באפשרותו להתגבר על יצרו.

משום כן ברור הדבר שלהגדיר את ה"ענוה" שעל האדם לחשוב שהוא לא שוה כלום ואין לו שום מעלה, זוהי טעות גמורה!!

משלו הנפלא של הגר"ח מבריסק זצ"ל

יש בנותן טעם בענין זה להביא ביאור נפלא מרבינו הגר"ח מבריסק זצ"ל, והוא על מה שכתוב בתהלים (מט, כא): "אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו".

וביאר מרן הגר"ח זצ"ל על פי משל: היה עגלון שנסע עם סוסו, ולכל

קבד _____ תורה דיליה

אורך הדרך נהג להרביץ לסוס מכות חזקות ונאמנות, הסוס מצדו היה מציית באופן מוחלט לעגלון מכח המכות, ולא היה ניכר בו שום סימני מרד אל העגלון. והמתבונן בזה ודאי שואל את עצמו האם הסוס מחבב את המכות? בודאי לא, ואם כן מדוע הסוס אינו רץ במהירות רבה וכשיגיע לאיזה עיקול בדרך או באיזו ירידה גדולה יקפוץ ויגביה רגליו ויסתובב במהירות כמו שיודע הוא לעשות, ויפול העגלון המכהו וימות בו במקום, וכך יהיה משוחרר מן המכות אחת ולתמיד?

ואמר הגר"ח זצ"ל: אתם יודעים למה הסוס לא עושה כן? הנכם מבינים מדוע הסוס אינו משתחרר מן המכות? התשובה לכך היא: **מפני שהוא סוס!**

הסוס אינו יודע ומכיר את כוחותיו. ואמר הגר"ח זצ"ל: כך בדיוק הוא האדם וזה הפשט בפסוק, "האדם ביקר", כלומר, יש לו מעלות יקרות, אבל "ולא יבין" - אין הוא מבין את זה, ועל כן "נמשל כבהמות נדמו", כלומר כיון שאין הוא יודע ומכיר בכוחותיו, לכן לא מוציא אותם לפועל, ובזה דומה לבהמות שאינם מנצלות את כוחותיהם.

והילכך על כל אדם לדעת ולהכיר את גודל הכוחות והמעלות שיש בו, כדי שעל ידם יוכל לפעול וללחום נגד היצר הרע כי מהם ניקח לעבוד את ה'.

על האדם להכיר את מעלותיו

ויש להוכיח מכמה מאמרי חז"ל שהכרה במעלותיו אין בה סתירה למדת הענוה, וכדלהלן:

במסכת סוטה (דף מ.): "ואמר רבי אבהו: מריש הוה אמינא עינותנא אנא, כיון דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו דאמר איהו חד טעמא ואמר אמוריה חד טעמא ולא קפיד, אמינא לאו עינותנא אנא".

ובמשנה במסכת סוטה (דף מט.): "משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא".

ובגמרא (שם דף מט:): "אמר ליה רב יוסף לתנא: לא תיתני ענוה, דאיכא

קנין ז' "בענוה" _____ קבה

אנא. אמר ליה רב נחמן לתנא: לא תיתני יראת חטא, דאיכא אנא", (כלומר שרב יוסף אמר לתנא שכתב במשנה ש"משמת רבי בטלה הענוה", שלא יכתוב כן כי הרי עדיין רב יוסף עצמו קיים).

ויש לשאול איך קדושי עליון אלו העידו על עצמם את מעלותיהם? ומבואר מכל זה שאין באדם המכיר במעלותיו שום סתירה למידת הענוה. הדברים אמורים גם כאשר יש להתנהג בתקיפות, וכן רואים אנו מהנהגתו של משה רבינו ע"ה, שהתורה מעידה עליו שהיה "העניו מכל האדם אשר על פני האדמה", ובכל זאת כשהיה צריך לדבר בתקיפות עשה זאת, כמו למשל כשאמר לרשע: "למה תכה רעך", וכן כשהלך בציווי הקב"ה לפרעה מלך מצרים, ובמחלוקת קרח, לא הצטנע אלא נהג בדרך של עוצמה ותקיפות.

יהודי צריך שיהיה לו שני כיסים...

הרה"ק רבי שמחה בונים מפשיסחה זצ"ל היה אומר: לכל יהודי צריך שיהיו לו שני כיסים: בכיס אחד עליו להחזיק את הפסוק: (בראשית ט, ו) "כי בצלם אלקים עשה את האדם", ובכיס שני את הפסוק: (בראשית יח, כז) "ואנכי עפר ואפר"; וכשמשהו פוגע בו או שאין מכבדו כראוי אז יש לו להוציא הפסוק של "ואנכי עפר ואפר", ואז יהיה לו קל לסבול העלבון; אבל מאידך גיסא, כשהיה נוכח שצריך לעשות פעולות למען התורה הדורשות הכרה בכוחותיו, כגון לפתוח ישיבות, לארגן שיעורים, להקים כוללים וכו' - אזי יוציא מכיסו את הפסוק: "כי בצלם אלקים עשה את האדם", כדי שזה יתן לו את הדחיפה להמשיך בפעולותיו על ידי שהוא יודע בעצמו את חשיבותו שנברא בצלם אלוקים.

אולם מציאות החיים בדורנו מורה להיפך בעוונותינו הרבים, שכשמדברים עם אדם על קיום מצוות או לגדול בתורה ולפתוח ישיבות וכדומה, אומר הוא "אנכי עפר ואפר", אני לא ראוי, אין לי כח, אין לי שום השפעה על אחרים וכדומה, אבל כשפוגעים בו או שלא מכבדים אותו כמו שהיה רוצה מיד מתמלא כעס כי הרי "בצלם אלקים עשה את האדם!" וכיצד מעיזים לדבר עמו בצורה כזו וכו'.

קבו _____ תורה דיליה

הנהגתו הנפלאה של הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל

ידוע הסיפור על מרן האגרות משה זצ"ל. הדבר אירע אחרי שעבר התקף לב, הרופאים הציעו לשתול בגופו קוצב לב, הם הסבירו לו את חשיבות ונחיצות הענין, ביקש מהם רבי משה זצ"ל זמן בכדי לחשוב על זה, לאחר שחשב על הענין הסכים שיבצעו בו את ההשתלה, בני ביתו שאלוהו ברוב פליאתם מה לו לחשוב על זה, בין כך אין הוא יודע ובקי בתורת הרפואה ועליו לסמוך על דעת הרופאים? ואם כן על מה ולמה עליו להתבונן אם להסכים להשתלה אם לאו?

ענה להם רבי משה זצ"ל: הרי כולם מצפים לביאת משיח צדקנו שיבוא במהרה בימינו, ואחרי ביאתו יבנה בית המקדש ותהיה לנו פעם נוספת סנהדרין גדולה "ואין ספק שאני אזכה להיות מחכמי הסנהדרין!", אלא שחז"ל אמרו שבעל מום פסול מלכהן בסנהדרין, ואם כן רציתי לעיין על פי ההלכה בשאלה האם מה שיש בגופי קוצב לב יהפוך אותי לבעל מום? ורק לאחר שהגעתי למסקנה מתוך בירור ההלכה, והבנתי שדבר זה לא יחשיב אותי כבעל מום, הסכמתי לביצוע הניתוח!!!

עוד מסופר עליו עובדה נפלאה, שפעם קרה ובא אחד לבית המדרש שבו היה רבי משה זצ"ל עוסק בלימודו, ואמר אותו איש להגר"מ זצ"ל: רבי עכשיו קרתה תאונת דרכים בבחור בגיל י"ד או ט"ו שנדרס על ידי רכב וכנראה שזקוק לרחמים גדולים, ואולי עלינו לומר כמה פרקי תהלים בהיכל הישיבה בשביל הבחור האומלל?...

השיב לו רבינו הגאון רבי משה זצ"ל: לא, אנחנו לא מפסיקים מלימודינו לדבר זה, כי הלא הנדרס הוא "גוי".

שמע האיש והשיב להגר"מ זצ"ל: והלא היה לו בידו כיפה וע"כ שאינו גוי!
גוי!

השיב לו רבי משה זצ"ל: תשמע מה שאני אומר לך, הוא גוי, ואין עלינו לבטל מלימודינו לדבר זה.

קנין ז' ☞ "בענוה" _____ קבו

לסוף התברר, שאכן היה התאונה בילד גוי, שגנב כיפה מילד ישראל ורץ עם הכיפה לרחוב מבלי להביט אם יש רכב החולף או לא, ונדרס! לתמיהת האיש, איך ידע הגאון רבי משה זצ"ל דבר זה, וכי הופיע רוח הקודש בבי מדרשא?

ענה לו הגר"מ זצ"ל כי הלא זה דבר פשוט מאוד: הלא באותו עת הייתי עסוק בסוגיא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וידעתי כי מפאת העמלות בתורה שהייתי עמל אז, היה מן המוכרח שהתורה תגן ותציל על בני עמינו בסביבות בית המדרש, ולא יתכן שהתורה לא תגן עלינו באותו עת, לכן הייתי בטוח שהוא היה גוי ולא בן ישראל ח"ו, ומשום כך קבעתי שאין מבטלים תלמוד תורה דרבים...

רואים אנו מזה עד כמה שהגאון רבי משה זצ"ל ידע והכיר את כוחו הגדול בתורה.

ומאיך גיסא ידוע הסיפור על אותו גאון רבי משה זצ"ל, שפעם התהלך ברחובה של מנהטן, לפתע שמע מישהו שצועק "משה! משה! מה השעה" מיד הסתובב בטבעיות למקור הקול וענה לשואל מהי השעה, כמובן שהשואל לא התכוון לשאול את פוסק הדור מה השעה... אלא פנה לאדם אחר ששמו משה שהיה באותה שעה ברחוב! אך הגאון רבי משה זצ"ל מתוך ענוותנותו הרבה בטוח היה שקראו בשמו ללא שום תואר. רואים אנו מכל זה ששתי ההנהגות, של ענווה מחד והכרת מעלותיו מאידך לא רק שאינן סותרות אלא יש להשתמש בהן במקביל.

ובזה ניתן ליישב את קושיית השפת אמת זצ"ל שפתחנו בה, כי אם הקב"ה היה נותן את התורה בעמק, היינו חושבים שכך צריך בן תורה להתנהג באמת ולא מוטל עליו להכיר את המעלות שיש בו, ולכך ניתנה התורה בהר סיני, להורות שמצד אחד הוא הר וגם הוא גבוה, אבל מצד שני הוא העניו שבהרים! וזה מה מה שיש להבחין כשמדובר במדת הענוה.

ביצד תיתכן ענוה כשמכיר מעלת עצמו?

לאור מה שנתבאר השאלה היא: איך הדבר אפשרי להשתמש בשתי

קכה _____ תורה דיליה

הקצוות האלו גם יחד בלי להיות מושפעים מהדבר? כלומר מצד אחד לדעת ולהכיר את חשיבותו ומעלותיו אבל מצד שני להישמר שלא יבוא על ידי זה חלילה לידי גאווה?

ויתירה מזאת יש לבאר את דברי רבינו הרמב"ן זצ"ל באגרתו הידועה שכתב לבנו:

"על כן אפרש לך איך תתנהג במדת הענוה ללכת בה תמיד. כל דברך יהיו בנחת, וראשך יהיה כפוף, ועיניך יביטו למטה לארץ, ולבך למעלה (תחשוב בדרכי השם יתברך ונפלאותיו), ואל תבט בפני אדם בדברך עמו. וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, אם חכם או עשיר הוא, עליך לכבדו. ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד".

ויש לשאול במה שכתב ש"כל אדם יהיה גדול ממך בעיניך", ממה נפשך: אם הוא באמת גדול יותר ממנו, אם כן מדוע כתב "בעיניך"? ואם אינו גדול ממנו, למה צריך לראותו גדול בעיניו, הרי זה לכאורה בכלל שקר? והדברים טעונים ביאור.

והנראה לבאר לפי דברי הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל, ובהקדם דברי הגמרא במסכת פסחים (דף ג.): "כי הא דרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד. כי הדר, אמר ליה אבוה: מאי חזית? אמר ליה: עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה (ופרש"י זצ"ל ד"ה עליונים למטה: אותן שהיו כאן חשובים ראיתי קלים). אמר לו: בני, עולם ברור ראית".

ויש לשאול: וכי לא ידע רב יוסף שיש אנשים "שנראים" כצדיקים אבל האמת אינה כך, ולכן שם הם למטה? וכן גם להיפך, ישנם צדיקים אמיתיים אשר נראים כאינם חשובים, ופשיטא שלמעלה יקבלו את מקומם הראוי להם, וכי על זה היה צריך רבי יהושע בן לוי לומר לו: "עולם ברור ראית?".

אלא הסביר הגרי"ס זצ"ל שעל כל אדם מוטלת החובה לעבוד את השי"ת בכל כוחותיו המיוחדים, לפי מציאותו, חברתו, משפחתו וכו', ועל כן "עולם ברור ראית" היינו שראה למעלה את מי שעשה וקיים את "חובתו בעולמו",

קנין ז' ע"ב "בענוה" _____ קבט

ולמשל אם היו שני בני אדם, אחד גמר ש"ס פעם אחת בחייו, והשני גמר עשר פעמים, בכל זאת יתכן שבעולם האמת זה שגמר רק פעם אחת הוא יהיה הרבה יותר גדול מזה שגמר עשרה פעמים, כי שם הכל נמדד לפי היכולת האמיתית של כל אדם ולפי הזמן והאפשרות שהיו וכפי שאר הנתונים שהיו להם, ואדם זה שהספיק לסיים רק פעם אחת עשה זאת מעבר ליכולתו, מה שאין כן השני שהיו לו את הכשרונות לגמור עשרות פעמים ולמד רק עשר פעמים, בעולם האמת הוא יהיה בדרגה נמוכה מהראשון, כי לפי כוחותיו היה ראוי ליותר ממה שהספיק.

וזה מה שכתוב באגרת הרמב"ן הנ"ל: "שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד", ולכן גם הזהיר את בנו ש"כל אדם יהיה גדול ממך בעיניך".

האם החזון איש זצ"ל ידע שהוא היה הגדול הדור?

וכן סיפר הגאון רבי אליקים שלעזינגער שליט"א ראש ישיבה הרמה בלונדון ותלמיד קרוב של הבריסקר רב זצ"ל, ושימש אף את מרן החזון איש זצ"ל. שפעם אחת שאל את החזון איש זצ"ל האם יודע הוא וחושב על כך שהוא גדול הדור?

החזון איש זצ"ל ענה לו: "כן, אני יודע", ושאלו אם כן איך יתכן במקביל לידיעתו גודל ענותנותו והכנעתו לכל אדם?

ענה לו החזון איש זצ"ל: "כי יודע אני שאם אדם אחר היו לו הכוחות האלו ודאי היה זוכה לשלימות".

וכן מטו בשם החזון איש זצ"ל שהיה אומר ש"ענוה" אין פירושה הכחשת מעלותיו וכשרונותיו כי הרי זה שקר. אלא "ענוה" ענינה שאכן צריך לדעת ולהכיר מעלותיו אבל יש לדעת שלא "כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה" אלא שהכל מגיע ממנו יתברך והוא שחנן אותו בכל המעלות והכוחות הללו.

"ענוה - סגולה לקיום התורה"

איתא בגמרא במסכת עירובין (דף יג:): "אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש

קל _____ תורה דיליה

שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן - מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי. ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

ובמסכת שבת (דף ל:): שנינו: "תנו רבנן: לעולם יהא אדם ענוותן כהלל". מכל זה נראה שהלל היה סמל למידת הענוה, ולכן זכו לקבוע הלכה כמותן.

אבל מאידך גיסא, מצינו בגמרא במסכת פסחים (דף סו:): "אמר רב יהודה אמר רב: כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו".

והביאור בזה: כי מה שהאדם זוכר את תלמודו צריך לזה סייעתא דשמיא מיוחדת, והמתגאה כאילו מסיר ח"ו את השגחת הקב"ה ממנו כי הרי נאמר בו "תועבת ה' כל גבה לב".

ועל כן כתוב במסכת סוטה (דף ה:): "אמר רב חסדא, ואיתימא מר עוקבא: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר: (תהלים קא, ה) "מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל", אל תקרי אותו אלא אָתוּ לא אוכל".

אם יסתר איש במסתרים...

וכדאי להביא מה שפירש המגיד ממעזריטש זצ"ל על דרך מליצה את הנאמר בפסוק (ירמיה כג, כד): "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'":

"אם יסתר איש במסתרים", כלומר, אף אדם שעוסק בתורה ובמצוות בסתר ובענוה, כשהוא אומר "ואני", עונשו שהנהגת הקב"ה כלפיו היא "לא אראנו נאם ה'".

אולם אם אותו אדם חוזר ומתקן את גאותו וחש "ואני לא", התוצאה הישירה לכך היא "אראנו נאם ה'".

קנין ז' "בענוה" _____ קלא

מעשה עם הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל

וכן מסופר בספר אבי הישיבות, על מרן הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל שהיה לו תלמיד מאוד מקורב אליו, הוא היה מוסר לו סתרי תורה, מתייחד עמו בחדרו ולומד עמו שעות רבות... פעם אחת הראה לו הגר"ח זצ"ל דיבור של תוס' וביקשו שיפרשו, התלמיד עיין בתוספות ולא הבין מאומה, כך ניסה כמה פעמים אך לא עלתה בידו להבין, עד שנענה הגר"ח זצ"ל והפטיר שדברי התוספות פשוטים המה, ואם אין הוא מבין אין זאת אלא רוח גאווה שנכנסה בו: "וכל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו", כששמע את הדברים אותו תלמיד פרץ בבכי מר והתחרט על גאוותו, שוב הורה לו הגר"ח זצ"ל להסתכל בדברי התוספות, והנה רק נתן את עיניו נתבארו כל דברי התוס' על בוריים!!!

זוה מה שפירשו בדרך מליצה על הכתוב (פרשת ואתחנן ה, ה): "אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא...", כלומר "האנכי" מפריש ומבדיל בין ה' לביניכם, וכשיש פירוד ח"ו, שוכחים הכל...

זוה נוגע לנו הלכה למעשה ומאוד צריך ליזהר בדבר, ופעמים רבות שמתני לב לשיחתם של בחורים בינם לבין עצמם, ודיברו דברים במטרה שכל השומע יכיר את התמדתם או ידיעתם הרבה, לדוגמא: "אתה יודע מה אירע אתמול בשלוש בלילה באמצע הלימוד שלי באוצר הספרים..." או "אין לך מושג כמה היד שלי כואבת ממאמץ לאחר שאמש כתבתי כעשרים דפי חידושי תורה", וכו'.

וצריך לדעת שבכל דיבור מעין זה מפסידים הרבה ממה שלומדים, ואין קיום ושימור לתורה עם גאווה, ויש מאוד להזהר מזה וכמו שנתבאר.

דברי תורה נמשלו למים

ובמסכת תענית (דף ז.) איתא: "אמר רבי חנינא בר אידו: למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב (ישעיה נה, א) "הוי כל צמא לכו למים" - לומר לך: מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה".

קלב _____ תורה דיליה

"ואמר רבי אושעיא: למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו: במים, וביין, ובחלב. דכתיב "הוי כל צמא לכו למים", וכתיב (ישעיה נה, א) "לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב", לומר לך: מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה".

וכן פסק הרמב"ם זצ"ל (הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"ט) וז"ל:

"דברי תורה נמשלו למים שנאמר "הוי כל צמא לכו למים" לומר לך מה מים אין מתכנסין במקום מדרון אלא נזחלין מעליו ומתקבצים במקום אשבורן, כך דברי תורה אינן נמצאין בגסי הרוח ולא בלב כל גבה לב אלא בדכא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים" וכו'.

היוצא לנו מכל הנ"ל שמדת הגאווה דוחה את התורה, ואם כן עלינו לשים לב הרי אנו משקיעים כל כך הרבה עמל ויגיעה כדי ללמוד ולדעת, ונזהרים אנו מכל הדברים הקשים לשכחה, ואם כן כמה עלינו ליזהר ממדה גרועה זאת הגורמת לשכחת וביטול התורה!

המשים עצמו כמדבר - תלמודו מתקיים בידו

ועוד איתא במסכת עירובין (דף נד):

"ואמר ר"א: מאי דכתיב (שיר השירים ה, יג) "לחיו כערוגת הבשם" - אם משים אדם עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה, וכבושם זה שהכל מתבשמין בה - תלמודו מתקיים, ואם לאו - אין תלמודו מתקיים. ואמר רבי אליעזר מאי דכתיב (שמות לא, יח) "לחת אבן", אם אדם משים עצמו את לחייו כאבן זו, שאינה נמחית - תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו - אין תלמודו מתקיים בידו. אמר רב מתנה: מאי דכתיב (במדבר כא, יח) "וממדבר מתנה" - אם משים אדם עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו - תלמודו מתקיים בידו. ואם לאו - אין תלמודו מתקיים בידו.

ועוד איתא במסכת סוטה (דף כא): "א"ר יוחנן: אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר: (איוב כח, יב) "והחכמה מאין תמצא".

קנין ז' "בענוה" _____ קלג

ורואים מכל הנ"ל שאין התורה שוכנת ואינה מתקיימת אלא במי שהוא עניו ולכן מי ששואף שהתורה תתקיים בידו מוכרח לנהוג בענוה.

מכתב נורא מהגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל

ויש מכתב מרשכבה"ג הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל ממנו נלמד עד כמה היה אותו גאון זצ"ל בורח מהכבוד וכמה הוא היה מאוס עליו, ונצטט כמה קטעים מהמכתב: (מובא בספר מאורן של ישראל עמוד קיב):

"בכל יום קצתי מחיי מפני הרבנות, רבים חללים הפילה הרבנות והתנשאות, לא אשא על שפתי, זולתי הגדולים אנשי שם.

...ואם אכופ כאגמון ראשי היודעים בנפשם שלא יתנו אותם לחטוא, המה ישבו כסאות למשפט, ורעיוני לא ישקיטו מלחשוב מחשבות להמלט מזה.

...להוציאני ממסגר אסיר הזה.

...או אתור דרך למצוא מנוח לפרוק עול הרבנות ולישב כאחד ההמונים, באשר ידוע כי מאסתי בה הרבה...

באמונה, כי רוב תפילתי בימים הקדושים להוציאני ממסגר אסיר הזה, אף כי אינני היחיד בדבר הזה, אף על פי כן מסתמא הגדולים טעמם ונימוקם עמם, ואנכי לא מצאתי מרגוע לנפשי כלל וכלל... כי לדעתי בוחר אנכי להיות שמש בבית הכנסת או שומר לילה, להתפרנס ביגיע כף, וללמוד רוב היום...".

ענוה - כוללת הכל והיא סגולה לגאולה

לסיום ראוי להוסיף כי מדת הענוה כשלעצמה היא מידה נפלאה עד למאוד, וכל ספרי היראה והמוסר מלאים מענינה ומפרשים הם את מהותה, ובאיזה מן האופנים יש להשתמש בה... ואין מילתנו אלא בקציר האומר להסביר מדוע מדה זו הינה תנאי הכרחי לקנין התורה.

אבל רק נזכיר בקיצור מה שכתב רבינו הרמ"ק זצ"ל בספרו תומר דבורה

קלד _____ תורה דיליה

(פרק שני): "עוד, להיות האדם דומה לקונו, בסוד מדת הכתר, צריך שיהיו בו כמה גופי פעולות, שהם עיקר ההנהגה. הראשונה, "הכוללת הכל" היא מדת הענוה, מפני שהיא תלויה בכתר, שהרי היא מדה על כל המדות".

ובילקוט שמעוני (ישעיה רמז תצט): "שנו רבותינו: בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר "ענוים הגיע זמן גאולתכם", ואם אין אתם מאמינים ראו באורי שזרח עליכם שנאמר (ישעיה ס, א) "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח".

ושואל המשגיח דלייקוואוד רבי נתן וייכטפויגל זצ"ל מדוע לא יקרא להם מלך המשיח צדיקים, יראים, חכמים וכו' אלא ענוים; וכתב שמוכח מזה שהגאולה העתידית אינו אלא בזכות הענוה והולכת ביחד עם ענוה, ולכן בשעת הגאולה יגאלו אלו שהם "ענוים" וישמיע להם "ענוים הגיע זמן גאולתכם"!!!

